

Torockó

Torockó – Tordától és Nagyenyedtől 25–30 km távolságra, festői hegyek határolta szűk medencében fekszik. Az 1128 m magas Székelykő kopár bércei, mint egy hatalmas színfal emelkednek a település fölé. A Székelykővel átellenben a Szálas-tető és az Ordaskő 1250 m magas sziklatornyai vigyázzák a medence csendjét. Kissé távolabb a sűrű lombok alatt kőfalak, szerteágazó útvonalak hálójára idézi föl a vasbányászat egykori pezsgő hétköznapijait. A bányák bejáratai ma már jobb esetben csak sziklabarlangokra, hasadékokra hasonlítanak, nagyobb részük hollétét a természet által teljesen birtokba vett törmelékhalomok jelzik csupán.

A Thoroczkai család kapta meg a területet, akik a medencét benépesítették, védelmét megszervezték, és a 13. század kezdetétől az első világháborúig szinte folyamatosan uralták a völgy életét. 1257-ben már írásos adat tanúskodik, hogy a Székelykő tetején vár állt, amit a közelbe települő székelyek kaptak használatba – innen a hegy elnevezése: Székelykő.

A környező vasérclelőhelyekre települt vasművesség a 14. század végén, német bányászok révén indult fejlődésnek, mely a település sajátos fejlődését eredményezte. A torockói jobbágy szabadságához tartozott, hogy a határban szabadon nyithatott és művelhetett bányát. A vasolvasztás és kovácsolás közösségi munkamegosztásban történt. Az olvasztók fűtatóit, vasverők kalapácsait ötletes, vízi erővel hajtott szerkezetek működtették.

Torockó országosan is kitűnt azzal, hogy már 1595-ben gimnáziumot működtetett. Az iskola tanárai és diákjai között jelentős személyiségeket találunk, itt tanult több unitárius püspök, köztük Kriza János, vagy az utolsó erdélyi polihisztor Brassai Sámuel.

A 20. század a bányászat megszűnését, a lakosság elszegényedését és csökkenését eredményezték: ma kevesebb, mint 600 fő él Torockón.

Torockón szokássá vált az épületek építési dátumát mestergerendába, később emléktáblára feljegyezni, ezért a hagyományos lakóépületek és csűrök mintegy felének ismert a pontos építési dátuma és építetőjének neve. A 19. század első felétől az udvari homlokzatok főbejárata fölé egyre gyakrabban helyeztek az építetőknek emléket állító kő „emléktáblát”. Ma 58 épületen láthatók ilyen táblák, amelyeket gondosan faragtak, és valamilyen mértani- vagy virágmotívummal, ritkábban Torockó címerével díszítettek.

A legtöbb épületben máig megmaradt a hagyományos népi bútortól néhány darabja. Leggyakoribbak a festett kelengyész ládák, fogasok, asztalok, fali tékák. Ritkábbak a festett ágyak, székek, szekrények. Virágos ornamentikával gazdagon díszítettek, alapszínük sötétzöld, kék vagy piros, a mintákat pirossal, zölddel, fehérrel vagy más világos színekkel festik rájuk. A szobák fűtésére csempés kandallókat használtak.

Különleges Torockó temetője is. Nem ritkák a sírköveken a mesterségek jelei:

- Bányász: a keresztbe tett csákány és kalapács
- Vasváltó: váltóéke és kerülőéke
- Szücs: ködmönöket díszítő rozetták
- Ács: fejsze és bárd
- Kőfaragó: kalapács és véső.

A kívülálló látogató előtt rejtve marad a torockói temető igazi arca, a sziklába vájt sírboltok titokzatos rendszere. A talaj adta lehetőségeket kihasználva, a bányászat mesterfogásait jól ismerő helyiek több koporsó egymás melletti elhelyezését lehetővé tevő földalatti boltozott sírkamrákat ástak. A kiásott sírgödör, a síp, csak a koporsó leeresztésére szolgál, ennek hegy felőli keskenyebb végénél nyílik a tulajdonképpeni sírkamra. Az elhantoláskor csupán ennek földalatti bejáratát zárják le és temetik be.